

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY NIWISKA NA LATA 2010- 2013

I. SPIS POJĘĆ

Ilekoć w niniejszym programie jest mowa o:

1) programie – rozumie się przez to „Gminny Program opieki nad zabytkami Gminy Niwiska na lata 2010- 2013”

2) konserwatorze zabytków- rozumie się przez to Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu.

3) rejestrze zabytków – rozumie się przez to rejestr zabytków prowadzony przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemyślu.

II. UWARUNKOWANIA PRAWNE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek opieki nad zabytkami nakładają na samorządy dwie ustawy:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym w art. 7 wśród zadań własnych gmin wymienia sprawę kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy samorządowe obowiązek:

- W art. 19 i 20
Uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

- W art. 22 §4
Prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków

- W art. 32 §2, §3
Przekazania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w terminie nie dłuższym niż 3 dni przyjętego zawiadomienia o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym

- W art. 87
Sporządzania na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami

III. OPIEKA NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH PROGRAMOWYCH

Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 20010-2013

W Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim w punkcie 1.4 – Architektura rezydencjalna został wymieniony zespół dworski w Niwiskach jako przykład XIX wiecznej rezydencji.

2. Studium ochrony wartości kulturowych i krajobrazu dla gminy Niwiska

Rozdział V Studium określa zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Ustalono również następujące strefy ochrony:

- Strefa „A” – obejmuje zespół dworsko – parkowy Hupków w Niwiskach, oraz kościół p.w. św. Mikołaja w Niwiskach,
- Strefa „ O” – obejmuje obszary po nieistniejących założeniach dworsko-parkowych w Kosowach, Przyłęku i Trześni.
- Strefa „ E” – obejmuje:

obszar pomiędzy drogą prowadzącą przez wieś, a założeniem dworsko-parkowym Hupków w Niwiskach od strony południowej; obszar w otoczeniu Kościoła w Niwiskach i obszar wokół relikwii po nieistniejącym założeniu dworsko – parkowym i folwarcznym w Trześni.

3. Strategia Gminy Niwiska

W strategii gminy w rozdziale 1.3 Zarys rozwoju historycznego wyszczególniono obiekty stanowiące wartość historyczną, w rozdziale 7. 2 Obszar II Zadania realizacyjne wśród zadań realizacyjnych wymieniono poddanie stałym zabiegom konserwatorskim i pielęgnacyjnym zabytkowy zespół parkowo- dworski w Niwiskach oraz „resztówki” w Przyłęku, Trześni i Kosowach.

IV. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

1. Rys historyczny gminy Niwiska

Najstarsze ślady pobytu na tym terenie człowieka pochodzą prawdopodobnie z mezolitu, czyli środkowej epoki kamienia (7900-4200 p.n.e). Prawdopodobnie występowała tutaj tzw. „Kultura janisławicka”. Ludność tej kultury prowadziła

gospodarkę zbieracko- łowiecką oraz zajmowała się rybołówstwem.

Zorganizowane osadnictwo wkroczyło na teren obecnej gminy dość późno, dopiero w XVI wieku. Najstarszą wymienioną w dokumentach miejscowością jest Trześń – wymieniona w rejestrze podatkowym z 1576 roku. Trześń powstała prawdopodobnie w 1551 roku, Niwiska -1565, Przyłek-1578, kilka lat później Kosowy i Siedlanka, Hucisko – przed rokiem 1672, Zapole około 1765 roku, Leszcze wymieniono po raz pierwszy w źródłach w 1731 roku. Rozwój regionu w okresie przedrozbiorowym został zakłócony najazdem szwedzkim oraz najazdem wojsk Jerzego Rakoczego. Ziemie obecnej gminy były trasą przemarszu wojsk szwedzkich i według niektórych źródeł oddział szwedzki dowodzony przez Króla Gustawa miał stoczyć w okolicach Niwisk przegraną bitwę z oddziałami koronnym i partyzantami Czarnieckiego. W okresie konfederacji barskiej tereny leżące w widłach Wisły i Sanu były miejscem działań wojennym i związanych z tym rabunków, kontrybucji, wyniszczenia folwarków i grabieży gospodarstw chłopskich. Już w czasie pierwszego rozbioru tereny gminy znalazły się pod zaborem austriackim, przez okres zaborów tereny rozwijały się bardzo powoli

z powodu braku jakichkolwiek inwestycji władz austriackich i dużych obciążeń podatkowych na rzecz zaborcy. W okresie I wojny światowej tereny znów stały się areną działań wojennych, przemarszu wojsk austriackich, niemieckich i kilkumiesięcznego pobytu Rosjan, który spowodował grabieże majątków, między innymi wielu cennych eksponatów z XIX- wiecznego dworu w Niwiskach należącego do hrabiego Jana Hupki. W czasie II wojny światowej teren gminy znalazł się w centrum niemieckiego poligonu wojskowego- w związku z tym większość mieszkańców została wysiedlona, w 80% zniszczeniu uległy budynki mieszkalne – w tym obiekty zabytkowe. Po zakończeniu wojny na tereny gminy powrócili wysiedleni mieszkańcy.

2. Zabytki Gminy Niwiska wpisane do rejestru zabytków

W poniższej tabeli znajdują się zabytki wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego konserwatora Zabytków w Przemyślu. Kolejne kolumny zawierają opis zabytku: formę własności, rodzaj użytkowania a także numer w rejestrze i datę wpisania do ewidencji.

Lp	Zabytek	Forma własności	Użytkowanie	Nr w rejestrze i data wpisania
1	Zespół dworski w Niwiskach-dwór powstały przed 1852 rokiem	komunalna	Obecnie w obiekcie znajduje się GOKiB	A- 1006 z 29.08.78
2	Zespół dworski w Niwiskach-oficyna dworska pochodząca z XVII wieku	państwowa	Obecnie w budynku mieści się posterunek policji	A- 1006 z 29.08.78
3	Zespół dworski w Niwiskach-spichlerz powstały przed 1852 rokiem	prywatna	niezagospo - darowany	A- 1006 z 29.08.78
4	Zespół dworski w Niwiskach-Stajna powstała przed 1852 rokiem	wł. Gmina Niwiska użytkowanie wieczyste – GS „SCH” Niwiska	trwała ruina	A- 1006 z 29.08.78
5	Zespół dworski w Niwiskach-kapliczka	prywatna	kultowe	A- 1006 z 29.08.78
6	Zespół dworski w Niwiskach-park krajobrazowy	komunalna	park	A- 1006 z 29.08.78

2. Obiekty pod opieką konserwatorską

Na obszarze gminy Niwiska znajduje się 23 obiektów znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W większości są to domy i zagrody drewniane. Wśród pozostałych najciekawszymi są:

Lp	Zabytek	Forma własności	Użytkowanie
1	Kościół parafialny pod wezwaniem świętego Mikołaja w Niwiskach	wyznaniowa	kościół
2	Posterunek żandarmerii w Niwiskach	prywatny	Budynek mieszkalny
3	Kaplica Cmentarna w Niwiskach	wyznaniowa	kultowe

Wszystkie obiekty wymienione w gminnej ewidencji zabytków znajdują się w aneksie do programu.

4. Pozostałe obiekty

Wymienione poniżej obiekty znajdują się poza ewidencją zabytków, jednakże ze względu na wartość historyczną pozostają wartościowym dziedzictwem historycznym dla miejscowej społeczności:

- Bunkier z czasów II wojny światowej w Przyłęku
- Budynek starej szkoły w Hucisku

5. Archeologia

W gminie Niwiska znajdują się 54 stanowiska archeologiczne. Najstarsze ślady działalności człowieka na tym terenie pochodzą z mezolitu. Z tego okresu na terenie gminy odkryto 7 stanowisk. Dość licznie reprezentowane są też stanowiska z epoki neolitycznej- z tzw. „kultury ceramiki sznurowej”, z kultury łużyckiej (5 stanowisk), pojawiają się też oznaki wpływów rzymskich. W czterech pierwszych wiekach n.e. na naszych ziemiach rozwijała się tzw. „kultura przeworska”- z tego okresu pochodzą dwa stanowiska. Dość licznie występują stanowiska z materiałem nowożytnym. Oprócz tego spora część stanowisk ze względu na mało charakterystyczny materiał została ogólnie określona jako prahistoryczna.

Lista wszystkich stanowisk archeologicznych położonych na terenie gminy Niwiska znajduje się w aneksie do niniejszego programu.

V. DIAGNOZA STANU OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH W GMINIE NIWISKA

W Gminie Niwiska znajduje się 6 zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz 23 obiekty wpisane do ewidencji zabytków. Wymienione obiekty stanowią własność komunalną, państwową, prywatną lub kościelną.

Dwór w Niwiskach znajduje się w stosunkowo dobrym stanie, jest obecnie remontowany. Stanowi

własność komunalną. W 2009r. przeprowadzono remont pokrycia dachowego oraz stropów. W 2010r. planuje się przeprowadzenie remontu elewacji, modernizacji instalacji c.o., wymiany stolarki.

Oficyna stanowi własność państwową. Obecnie znajduje się w niej posterunek policji, część budynku jest użytkowana jako lokal mieszkalny. Budynek jest w dobrym stanie, w latach 60-tych XX- go wieku wymieniono pokrycie dachowe.

Spichlerz dworski od niedawna stanowi własność prywatną. Nie jest użytkowany. Powstały przed 1852 rokiem budynek był kilkakrotnie remontowany – w roku 1923, 1953 i w 1984. Stan zachowania jest zły, budynek wymaga gruntownego remontu.

Należąca do zespołu dworskiego stajnia jest w wieczystym użytkowaniu GS „SCH” w Niwiskach. Budynek pełnił funkcję magazynu, jest trwałą ruiną i w każdej chwili grozi katastrofą budowlaną.

Kapliczka będąca częścią zespołu dworskiego jest własnością prywatną. Jest w dobrym stanie, ostatni remont przeprowadzono w 1975 roku. Obecni właściciele prowadzą regularną pielęgnację kapliczki.

Park dworski jest własnością komunalną. Został zachowany w dobrym stanie. Jest regularnie porządkowany. Ostatnia rewaloryzacja drzewostanu została przeprowadzona w 2005r. Wszelkie podejmowane działania w parku są konsultowane z konserwatorem.

Obiekty pozostające poza rejestrem konserwatora zabytków a znajdujące się w ewidencji zabytków są w przeważającej mierze zaniedbane – w większości stanowią własność prywatną. Niektórzy właściciele nie żyją a sprawy spadkowe nie zostały uregulowane i w związku z tym obiekty są pozbawione bieżącego remontu i pielęgnacji.

Poniższa tabela pokazuje stan i zagrożenia dla obiektów znajdujących się w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Lp	Obiekt	Stan zachowania	Zagrożenia
1	Zespół dworski w Niwiskach-dwór	dobry	Brak systemu przeciwpożarowego, zły stan zabytkowych polichromii
2	Zespół dworski w Niwiskach-oficyna dworska	dobry	Obecnie brak zagrożeń, w przyszłości brak remontów
3	Zespół dworski w Niwiskach-spichlerz	zły	Brak remontu i pielęgnacji, w przyszłości może doprowadzić do zniszczenia budynku
4	Zespół dworski w Niwiskach-stajnia	trwała ruina	Brak remontu, w każdej chwili może dojść do katastrofy budowlanej
5	Zespół dworski w Niwiskach-kapliczka	bardzo dobry	Obecnie brak zagrożeń, w przyszłości brak remontów
			Niszczenie drzew spowodowane

6	Zespół dworski w Niwiskach- park krajobrazowy	dobry	burzami, wichurami, proces naturalnego starzenia się drzewostanu
---	--	-------	---

VI. CELE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Aktualizacja i uzupełnienie bazy danych

1.1 Dokonanie przeglądu w terenie z udziałem Rady Sołeckiej w każdym sołectwie i weryfikacja posiadanych wykazów.

1.2 Kwalifikacja obiektów pod kątem stanu estetycznego.

1.3 Wykonanie dokumentacji fotograficznej wszystkich istniejących obiektów.

1.4 Uzupełnienie kart ewidencyjnych obiektów o uzyskane dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną.

1.5 Skierowanie wniosków o wpisanie kolejnych obiektów do rejestru zabytków.

1.6 Rozszerzenie Gminnej Ewidencji Zabytków o obiekty zgłoszone przez mieszkańców Gminy, które spełniają kryteria obiektów zabytkowych.

2. Określenie stanów własnościowych obiektów

2.1 Ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów na działkach.

2.2 Naniesienie ustalonych danych własnościowych obiektów do kart ewidencyjnych.

3. Podejmowanie działań w zakresie odnowy zabytków

3.1 Pozyskiwanie środków zewnętrznych na odnowę zabytków będących własnością gminy.

3.2 Informowanie innych właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków.

3.3 Pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków.

4. Oznakowanie obiektów zabytkowych

4.1 Wykonanie tablic i umieszczenie ich na zabytkach wpisanych do rejestru.

4.2 Wprowadzenie dodatkowego oznakowania na drogach gminnych i powiatowych, w celu ułatwienia dojazdu do obiektów zabytkowych.

4.3 Ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania ich w celach turystycznych – punkt ten nie dotyczy obiektów zagrażających bezpieczeństwu zwiedzających.

5. Edukacja i promocja Zabytków Gminy Niwiska

5.1 Organizowanie dni otwartych Gminy Niwiska i udostępnienie turystom obiektów zabytkowych.

5.2 Zbieranie materiałów dotyczących zabytków gminy Niwiska.

5.3 Włączenie tematów ochrony miejscowych zabytków do zajęć szkolnych w Szkołach Podstawowych i Gimnazjum prowadzonym przez Gminę.

VII. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Wójt Gminy Niwiska sporządzi w roku 2011 i 2013 sprawozdania, które zostaną przedstawione Radzie Gminy Niwiska.

W roku 2013 rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia w roku 2014 Gminnego Programu Opieki nad zabytkami na lata 2014-2017.

ANEKS

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH W GMINIE NIWISKA WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

HUCISKO

1. Zagroda-dom; drewniana, lata 30-ste XX wieku
2. Dom; drewniany; 1950 r.

KOSOWY

3. Park dworski- pozostałości; XIX wiek

NIWISKA

4. Układ przestrzenny wsi; XVI wiek
5. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja; murowany; lata 1876-1880
6. Kaplica grobowa p.w. Wniebowstąpienia Pana Jezusa; ceglana; 1874 r.
7. Kapliczka; murowana; 1931 r.
8. Kapliczka; murowana; 1900 r.
9. Zespół dworski – dwór; murowany; około 1852 r.
10. Zespół dworski-oficyna ; murowana; XVII wiek
11. Zespół dworski- spichlerz; murowany; około 1852 r.
12. Zespół dworski- stajnia; murowana; około 1852 r.
13. Zespół dworski- kapliczka; murowana; około 1900
14. Zespół dworski- park krajobrazowy, XVII wiek, połowa XIX wieku
15. Posterunek żandarmerii; drewniany; około 1914 r.
16. Dom; drewniany; 4 ćw. XIX wieku

PRZYŁĘK

17. Kapliczka; murowana; około połowy XIX wieku
18. Park dworski- pozostałości; połowa XIX wieku

SIEDLANKA

19. Kapliczka; drewniana; około 1870 r.
20. Kapliczka; murowana; 1947 r.
21. Zagroda- dom; drewniana; lata 20-ste XX wieku
22. Zagroda-dom; drewniana; lata 20-ste XX wieku
23. Stodoła; drewniana; lata 20-ste XX wieku

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY NIWISKA

Lp.	Miejscowość oraz numer stanowiska	Rodzaj i chronologia stanowiska
1	Hucina st. 1	śląd osadnictwa z epoki kamienia
2	Hucina st. 2	1. ślad osadnictwa neolitycznego 2. obozowisko mezolityczne
3	Hucina st. 3	śląd osadnictwa z neolitu- wcz. EB
4	Hucina st. 4	Urządzenie produkcyjno- gospodarcze chronologia nieokreślona
5	Hucina st. 5	Osada z epoki brązu
6	Hucisko st. 1	śląd osadnictwa z epoki kamienia
7	Hucisko st. 2	1. Ślad osadnictwa k. łużyckiej- EB 2. osada nowożytna
8	Hucisko st. 3	Urządzenie produkcyjno- gospodarcze (huta szkła?) – okres nowożytny
9	Hucisko st. 4	Urządzenie produkcyjno- gospodarcze (huta szkła) – okres nowożytny
10	Kosowy st. 1	Osada neolityczna
11	Kosowy st. 2	Osada neolityczna
12	Kosowy st. 3	Osada kultury łużyckiej- EB-Ha
13	Kosowy st. 4	1. ślad osadnictwa KAK- neolit 2. ślad osadnictwa KPL- neolit 3. ślad osadnictwa k. łużyckiej-EB-Ha
14	Kosowy st. 5	Ślad osadnictwa p. średniowiecznego
15	Kosowy st. 6	Ślad osadnictwa z epoki kamienia
16	Kosowy st. 7	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. ślad osadnictwa nowożytnego
17	Niwiska st. 1	Ślad osadnictwa neolitycznego
18	Niwiska st. 2	Ślad osadnictwa KCSz - neolit
19	Niwiska st. 3	Ślad osadnictwa mezolitycznego
20	Niwiska st. 4	Urządzenie produkcyjno- gospodarcze (produkcja szkła- okres nowożytny)
21	Niwiska st. 5	Ślad osadnictwa k. przeworskiej – OWR
22	Niwiska st. 6	Huta szkła- okres nowożytny
23	Niwiska st. 7	Ślad osadnictwa prahistorycznego
24	Niwiska st. 8	1. ślad osadnictwa prahistorycznego 2. ślad osadnictwa p. średniowiecznego
25	Niwiska st. 9	Ślad osadnictwa z epoki kamienia
26	Niwiska st. 10	Ślad osadnictwa prahistorycznego
27	Niwiska st. 11	Ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu
28	Przyłęk st. 1	Osada neolityczna
29	Przyłęk st. 2	Obozowisko mezolityczne
30	Przyłęk st. 3	1. obozowisko k. janisławickiej(mezolit) 2. osada neolityczna
31	Przyłęk st. 4	Osada z epoki kamienia
32	Przyłęk st. 5	Osada z epoki kamienia
33	Przyłęk st. 6	Osada nowożytna
34	Przyłęk st. 7	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada nowożytna
35	Przyłęk st. 8	Osada neolityczna
36	Przyłęk st. 9	Osada neolityczna
37	Przyłęk st. 10	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada prahistoryczna
38	Przyłęk st. 11	Ślad osadnictwa prahistorycznego
39	Przyłęk st. 12	Cmentarzysko ciałopalne- prahistoryczne
40	Przyłęk st. 13	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada nowożytna
41	Przyłęk st. 14	1. osada prahistoryczna 2. ślad osadnictwa średniowiecznego
42	Przyłęk st. 15	1. ślad osadnictwa średniowiecznego

		2. osada nowożytna
43	Przyłęk st. 16	Ślad osadnictwa z epoki kamienia
44	Przyłęk st. 17	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. ślad osadnictwa prahistorycznego 3. 3. osada nowożytna
45	Przyłęk st. 18	1. ślad osadnictwa p. średniowiecznego 2. osada nowożytna
46	Przyłęk st. 19	Kurhany – chronologia nieokreślona
47	Siedlanka st. 1	1. ślad osadnictwa z epoki kamienia 2. osada prahistoryczna
48	Siedlanka st. 2	1. ślad osadnictwa z mezolitu 2. ślad osadnictwa z epoki kamienia 3. ślad osadnictwa neolitycznego 4. ślad osadnictwa k. łużyckiej- EB-Ha 5. ślad osadnictwa k. przeworskiej –OWR
49	Siedlanka st. 3	Ślad osadnictwa neolitycznego
50	Trześń st. 1	1. obozowisko mezolityczne 2. osada nowożytna
51	Trześń st. 2	Ślad osadnictwa mezolitycznego
52	Trześń st. 3	Ślad osadnictwa z wczesnej epoki brązu
53	Zapole st. 1	Osada nowożytna
54	Zapole st. 2	Osada prahistoryczna

Wykaz skrótów:

śl. osadn.- ślad osadnictwa (1-2 artefakty)
wcz. Epoka brązu- wczesna epoka brązu
p. neolit-wcz.EB- późny neolit-wczesna epoka brązu
EB- epoka brązu
EB-Ha- epoka brązu- okres halsztacki
OWR- okres wpływów rzymskich
KPL- kultura pucharów lejowatych
KAK- kultura amfor kulistych

KCSz- kultura ceramiki sznurowej
(kultura ze schyłku neolitu)
p. średniowiecze- późne średniowiecze

**Wiceprzewodniczący
Rady Gminy**

Stanisława Mycek